

DOI: 10.31648/kpp.8200

Karol Dusza

Uniwersytet Śląski w Katowicach

ORCID: 0000-0001-9519-030X

irishcloud@gmail.com

Od dekretu o ochronie państwa do Kodeksu karnego z 1969 roku. Przegląd reform prawa karnego i praktyka jego stosowania przez organy wymiaru sprawiedliwości w latach 1944–1969

Wstęp

Celem artykułu jest przedstawienie reform prawno Karnych w latach 1944–1969 na ziemiach polskich. Na tle charakterystyki reform prawno Karnych zostanie przedstawiona praktyka stosowania prawa karnego przez organy wymiaru sprawiedliwości w latach 1944–1969. Ponadto zaprezentowano najważniejsze cechy i instytucje Kodeksu karnego z 1969 r.

Reformy prawa karnego i praktyka jego stosowania w latach 1944–1969

Za moment narodzin Polski Rzeczypospolitej Ludowej przyjmuje się m.in. datę ogłoszenia manifestu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 22 lipca 1944 r. Sam Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego (dalej: PKWN) został powołany na mocy ustawy z dnia 21 lipca 1944 r.¹ Ustawę uchwaliła z kolei Krajowa Rada Narodowa (dalej: KRN), która powstała w nocy z 31 grudnia 1943 r. na 1 stycznia 1944 r. w Warszawie

¹Ustawa z dnia 21 lipca 1944 r. o utworzeniu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego (Dz.U. z 1944 r., Nr 1, poz. 1).

z inicjatywy Polskiej Partii Robotniczej². Wspomniana ustawa kreowała PKWN jako „tymczasową władzę wykonawczą”. Tym samym odebrała ona rolę władzy wykonawczej KRN, która do tej pory takową władzę również posiadała³.

Nowe komunistyczne władze już 1944 r. zaczęły wdrażać własne regulacje prawne, mimo że duża część obszarów dzisiejszej Polski znajdowała się jeszcze pod okupacją niemiecką. Przykładem aktu prawnego łamiącego podstawowe zasady prawa karnego, jakim bez wątpienia jest zasada *lex retro non agit* (od 15 sierpnia 1944 r.), jest dekret PKWN z dnia 30 października 1944 r., zwany również dekretem o ochronie państwa⁴. Dekret ten miał moc ustawy, dzięki któremu PKWN zyskał uprawnienia do ich wydawania na mocy art. 1 pkt a ustawy KRN (było to ciało ustawodawcze) z dnia 15 sierpnia 1944 r. o tymczasowym trybie wydawania dekretów z mocą ustawy⁵. Dekrety te mogły normować wszelkie kwestie, wyłączwszy sprawy związane z ratyfikacją umów międzynarodowych i rozwiązaniem PKWN (art. 1 ustawy).

Wymieniony dekret z 30 października 1944 r. z mocą wsteczną do dnia 15 sierpnia 1944 r. penalizował np. posiadanie radia „w czasie wojny bez prawnego zezwolenia władzy” (art. 6 dekretu o ochronie państwa) czy przechowywanie broni również „bez prawnego zezwolenia władzy” (art. 4 pkt a) karą śmierci alternatywnie z karą więzienia.

Innym przykładem aktu prawnego tego okresu była tzw. sierpniówka⁶. Akt ten również zrywał z fundamentalną zasadą prawa karnego *lex retro non agit* (od 31 sierpnia 1939 r.). Dekret posługiwał się, podobnie jak poprzedni, karą śmierci. Penalizował czyny niebudzące wątpliwości co do swojej haniebności, m.in. zabójstwo, znęcanie się lub przesładowanie ludności cywilnej (art. 1 dekretu). Należy podkreślić, że dekret ten odnosił się wyłącznie do jednego państwa, które zaatakowało Polskę w 1939 r., tj. do III Rzeszy; ZSRR został całkowicie w tym akcie pominięty, co można zaobserwować w nazwie aktu.

W następnych miesiącach miejsce PKWN zajął Rząd Tymczasowy RP (z nocy 31 grudnia 1944 r. na 1 stycznia 1945 r.)⁷, a z kolei jego miejsce 28 czerwca 1945 r. Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej⁸. Mimo uwzględnienia byłego Premiera Rządu RP na uchodźstwie Stanisława Mikołajczyka jako wicepremiera, kosztem tej operacji było wycofanie uznania rządu londyńskiego przez większość państw sceny międzynarodowej w najbliższych latach – Francja już 29 czerwca 1945 r., a Stany Zjednoczone, Chiny i Wielka Brytania 5 lipca 1945 r.⁹

²<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Krajowa-Rada-Narodowa;3926942.html> (dostęp: 31.05.2022).

³M. Kallas, A. Lityński, *Historia ustroju i prawa Polski Ludowej*, Warszawa 2003, s. 44.

⁴Dz.U. z 1944 r., Nr 10, poz. 50.

⁵Dz.U. z 1944 r., Nr 1, poz. 3.

⁶Dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 31 sierpnia 1944 r. o wymiarze kary dla faszystowsko-hitlerowskich zbrodniarzy winnych zabójstw i znęcania się nad ludnością cywilną i jeńcami oraz dla zdrajców Narodu Polskiego (Dz.U. z 1944 r., Nr 4, poz. 16).

⁷Ustawa z dnia 31 grudnia 1944 r. o powołaniu Rządu Tymczasowego Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 1944 r., Nr 19, poz. 99).

⁸M. Kallas, A. Lityński, op. cit., s. 56.

⁹Ibidem, s. 57.

Działalność legislacyjna nowych rządów została oparta na podobnych fundamentach jak miało to miejsce przy PKWN; „przelano” (dosłowne sformułowanie ustawy) uprawnienia PKWN najpierw na Rząd Tymczasowy RP, a następnie na Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej ustawą KRN z dnia 3 stycznia 1945 r.¹⁰ Dlatego też, posiadając uznanie międzynarodowe, nowy rząd Polski wydał tzw. mały kodeks karny¹¹.

Mały kodeks karny z 1946 r. uchylił moc prawną niektórych postanowień tzw. kodeksu Makarewicza z 1932 r.¹² (art. 68 małego kodeksu karnego; dalej: m.k.k.). Dzielił się m.in. na następujące części:

- a) rozdział I, który obejmował „przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu publicznemu”, np. tzw. przestępstwo szpiegostwa było sankcjonowane karą śmierci alternatywnie z karą więzienia na czas nie krótszy niż 5 lat (art. 7 m.k.k.); posiadanie radiowego aparatu nadawczego „bez zezwolenia” karane było więzieniem (art. 10 m.k.k.),
- b) rozdział II obejmował przestępstwa przeciwko porządkowi publicznemu, np. przestępstwo rozpowszechniania fałszywych wiadomości (art. 22 m.k.k.),
- c) rozdział III zawierał przepisy penalizujące czyny godzące w interesy gospodarcze państwa, jak również czyny wymierzone w ludność cywilną (np. tzw. przestępstwo szabrownictwa – art. 43 m.k.k.).

W kodeksie przykuwa uwagę wymieniony już art. 22 dotyczący rozpowszechniania fałszywych wiadomości, które „mogą wyrządzić istotną szkodę interesom Państwa Polskiego bądź obniżyć powagę jego naczelnych organów”. Przepis ten penalizował tzw. szeptaną propagandę, czyli ustne rozpowszechnianie informacji niewygodnych władzy, które mogły pochodzić np. z rozgłośni radiowych i dalej na zachód od tzw. żelaznej kurtyny. Przepis stosowano do zwalczania dowcipów politycznych krytykujących obecną władzę.

Cechą charakterystyczną kodeksu była nieostrość zwrotów, która umożliwiała sądowi rozszerzanie obszaru penalizacji przepisu, co stało w sprzeczności z zasadą *nullum crimen sine lege certa*. Takie podejście prowadziło do dość absurdalnych sytuacji, bo nieprzychylny władzy dowcip (dyspozycja art. 22 dekretu) był karany więzieniem do lat 5. Przykładowo: w 1947 r. został wydany wyrok, w którym mowa jest o skazaniu kilku osób za rozsianie plotki o przybyciu 10 000 żołnierzy sowieckich i pobieraniu przez nich kontyngentów i o sprawowaniu funkcji starosty przez Rosjanina. Wedle sądu zjawisko to mogło zostać zakwalifikowane jako przygotowanie do obalenia ustroju Polski. Osoby te zostały skazane na kilkuletnią karę więzienia (wyrok Wojskowego Sądu Rejonowego z 1947 r., sygn. sr. 964/47; wyrok kasacyjny: wyrok Sądu Najwyższego, sygn. akt V KK 343/04). Zaskakującym elementem tego orzeczenia było zaklasyfikowanie

¹⁰Ustawa Krajowej Rady Narodowej z dnia 3 stycznia 1945 r. o trybie wydawania dekretów z mocą ustawy (Dz.U. z 1945 r., Nr 1, poz. 1).

¹¹Dekret z dnia 13 czerwca 1946 r. o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy państwa (Dz.U. z 1946 r., Nr 30, poz. 192).

¹²Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. Kodeks karny (Dz.U. z 1932 r., Nr 60, poz. 571).

postępowania tych osób również jako czynu opisanego w art. 86 § 2 Kodeksu karnego Wojska Polskiego, czyli przestępstwa usiłowania przemocą zmienienia ustroju Państwa Polskiego, co było karane karą pozbawienia wolności alternatywnie z karą śmierci¹³.

W innym wyroku, również wydanym na podstawie małego kodeksu karnego, pewien obywatel został oskarżony i skazany na podstawie art. 29 za lżenie z ustroju państwa polskiego. Otóż ten obywatel „uczestniczył w pracach przygotowawczych do obchodów dnia 1 maja. Praca jego polegała na przybijaniu do ściany godła państwowego oraz portretu Bieruta i Stalina. W czasie tej pracy, stojąc na drabinie, którą trzymało dwóch żołnierzy, młotkiem wbijał gwóźdź do ściany. Trzymana drabina zachwiała się, a on młotkiem trafił w szybę portretu Stalina, rozbijając ją” (wyrok Wojskowego Sądu Okręgowego we Wrocławiu z 5 czerwca 1953 r., sygn. akt So 44/53; wyrok kasacyjny: wyrok Sądu Najwyższego z 8 listopada 2005 r., sygn. akt WK 21/05). Obywatel ten został skazany na karę 5 lat pozbawienia wolności.

Ponadto mały kodeks karny operował zwrotami, takimi jak: pochwalanie faszyzmu (art. 29), wprowadzanie w Polsce instytucji o celach faszystowskich (również art. 29). Jednak istnienie takich zwrotów niedookreślonych wraz z praktyką sądów okresu stalinizmu musiały wywoływać takie rezultaty, jakie zostały przytoczone w cytowanych wyrokach.

Kolejnym aktem prawnym wydanym w okresie stalinizmu jest tzw. dekret styczniowy o faszyzacji¹⁴. Ten akt prawny znów naruszał zasadę nieretroaktywności. Co ciekawe, dekret ten nie określał momentu rozpoczęcia jego stosowania – określał jedynie moment końcowy jego stosowania (art. 10 dekretu brzmi: „Dekret niniejszy wchodzi w życie z dniem ogłoszenia i ma zastosowanie do przestępstw, przewidzianych niniejszym dekretem, a popełnionych przed dniem 1 września 1939 r.” [podkr. aut.]). Dlatego też, przykładowo, przestępstwo mogło zostać popełnione, wedle dekretu, 1 stycznia 1938 r., ale też nic nie stało na przeszkodzie, aby przestępstwo zostało popełnione np. 15 maja 1926 r. Również i w tym akcie prawnym razi niedookreśloność zwrotów – art. 1 stanowi: „Kto, idąc na rękę [podkr. aut.] ruchowi faszystowskiemu lub narodowo- socjalistycznemu (...)”. Nietrudno dostrzec, że celem tego dekretu było zwalczenie polskich polityków znanych jeszcze z okresu międzywojennego, m.in. polityków tzw. obozu sanacji¹⁵. Jedną z osób skazanych na podstawie tego dekretu był Prezes Rady Ministrów oraz kilkunastoletni Marszałek Sejmu Kazimierz Świtalski¹⁶, jeden z najbliższych współpracowników Józefa Piłsudskiego.

¹³Dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 23 września 1944 r. Kodeks karny Wojska Polskiego (Dz.U. z 1944 r., Nr 6, poz. 27).

¹⁴Dekret z dnia 22 stycznia 1946 r. o odpowiedzialności za klęskę wrześniową i faszyzację życia państwowego (Dz.U. z 1946 r., Nr 5, poz. 46).

¹⁵D. Zdrójkowski, *Geneza dekretu o odpowiedzialności za klęskę wrześniową i faszyzację życia państwowego*, „Studia Prawnicze i Administracyjne” 2019, nr 28(2), s. 55, <https://old.wsm.warszawa.pl/wydawnictwo/studia-prawnicze-i-administracyjne/studia-prawnicze-i-administracyjne-numery-archiwalne> (dostęp: 31.05.2022).

¹⁶Ibidem, s. 50; <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Switalski-Kazimierz;3984718.html> (dostęp: 31.05.2022).

Kolejną normą prawną wartą uwagi była ta zawarta w art. 8 § 1 dekretu z dnia 5 sierpnia 1949 r. o ochronie wolności sumienia i wyznania. Kara więzienia do lat trzech mogła być orzeczona za nadużywanie wolności wyznania i sumienia w celach wrogich ustrojowi Rzeczypospolitej Polskiej. Akt prawny służył represjom wobec księży i osób wierzących¹⁷.

Warto zwrócić uwagę na amnestię jako na narzędzie polityki kryminalnej stosowanej przez władze PRL. Amnestia (gr. *amnēstía* ‘zapomnienie’, ‘przebaczenie’), za *Encyklopedią PWN*, to powszechny akt łaski wydawany w formie ustawy, polegający na darowaniu lub złagodzeniu, w całości lub w części, kar i środków karnych prawomocnie orzeczonych za popełnione przestępstwa lub wykroczenia w określonych kategoriach spraw, tj. według rodzaju czynu zabronionego, typologii sprawców lub rodzaju i wysokości kar¹⁸. Celem dokonania amnestii KRN wydała dekret z dnia 2 sierpnia 1945 r. o amnestii¹⁹. Władza „puszczała w niepamięć” i przebaczała popełnienie czynów dokonanych przed 22 lipca 1945 r. dla uczczenia pierwszej rocznicy utworzenia PKWN (art. 1 dekretu). Celem tej amnestii było wygaszenie działań podziemia antykomunistycznego. Przykładowo: art. 7 § 1 ust. 1 dekretu uzależniał skorzystanie z amnestii od wydania broni, rejestracji odpowiednim władzom „powrotu do normalnego życia” oraz porzucenie związku, który – wedle wspomnianego już dekretu o ochronie państwa z 1944 r. – miał na celu obalenie demokratycznego ustroju państwa polskiego.

Kolejna amnestia nastąpiła w roku 1947²⁰. Wydał ją Sejm Ustawodawczy (utworzony w roku 1947, działał do 1952 r.). Jej celem również było ujawnienie się działaczy podziemia – art. 1 dekretu stanowił: „Celem upamiętnienia otwarcia Sejmu Ustawodawczego, wybranego z woli Narodu w dniu 19 stycznia 1947 r., i wyboru Prezydenta Rzeczypospolitej oraz celem umożliwienia wszystkim obywatelom wzięcia udziału w odbudowie Demokratycznej Polski Ludowej – udziela się sprawcom i uczestnikom przestępstw, popełnionych w kraju lub zagranicą przed dniem 5 lutego 1947 r., amnestii na zasadach, określonych w niniejszej ustawie”. Amnestia obejmowała następujące czyny: „dezercje, czyny związane z wyrabianiem, gromadzeniem i przechowywaniem broni i materiałów wybuchowych, posiadaniem radiowego aparatu nadawczego, czy kolportowaniem ulotek i druków nawołujących do sprzeciwienia się organom władzy państwowej”²¹.

¹⁷D. Śmierczalski-Wachocz, *Dekret o wolności sumienia i wyznania z 5 sierpnia 1949 roku jako przykład szkaniowania duchowieństwa Kościoła gorzowskiego w latach 1949–1969. Zarys problematyki*, „Colloquia Theologica Ottoniana” 2021, nr 37, s. 230, <https://wnus.edu.pl/cto/file/article/view/19370.pdf> (dostęp: 31.05.2022).

¹⁸<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/amnestia;3868800.html> (dostęp: 31.05.2022).

¹⁹Dz.U. z 1945 r., Nr 28, poz. 172.

²⁰Ustawa z dnia 22 lutego 1947 r. o amnestii (Dz.U. z 1947 r., Nr 20, poz. 78).

²¹M. Kietliński, *Amnestia z 22 lutego 1947 r.*, Białystok 2017, s. 38, <https://pbc.biaman.pl/dlibra/publication/52224/edition/bg.uwb.edu.pl?language=pl> (dostęp: 31.05.2022).

Ułaskawiano osoby odbywające kary do 5 lat więzienia, osobom skazanym na kary od 5 do 10 lat więzienia zmniejszano karę o połowę, natomiast skazanym na kary powyżej 10 lat zmniejszono karę o jedną trzecią. Kary dożywocia oraz śmierci zmieniono na kary 15 lat więzienia (art. 5 § 1 ustawy o amnestii)²².

Ujawnienie się wielu osób wrogich komunistycznemu systemowi politycznemu wcale nie spowodowało „wybaczenia” im ich działań, wręcz przeciwnie – amnestia służyła do zewidencjonowania ich personaliów i miała na celu ułatwienie późniejszych represji. Władze mogły ogłosić pewien sukces – w samym tylko województwie białostockim ujawniło się 10 598 członków podziemia. Jeden z ministrów z okresu PRL, Stanisław Radkiewicz, podsumowując amnestię, stwierdził, że „ważnym jej sukcesem był zgromadzony materiał na poszczególnych członków oddziałów podziemia niepodległościowego. Nakazał podległym szefom Urzędów Bezpieczeństwa Publicznego wykorzystanie go do inwigilacji byłych żołnierzy oddziałów partyzanckich. Niektórych Służba Bezpieczeństwa prześladowała do lat osiemdziesiątych XX wieku”²³.

Natomiast czwarta chronologicznie amnestia okresu PRL (trzecia zostanie w tym artykule pominięta) została ustanowiona przez Sejm ustawą z dnia 27 kwietnia 1956 r. o amnestii²⁴. Miała ona inny charakter od dwóch poprzednich ustaw dotyczących amnestii. Jej celem nie było późniejsze represjonowanie i usuwanie z przestrzeni publicznej wrogów nowego systemu politycznego. Diana Maksimiuk nadaje jej cechę symbolu postępującej „odwilży”²⁵. Ustawa amnestyjna z 1956 r. szeroko obejmowała tzw. przestępstwa polityczne, zagrożone karą do 5 lat pozbawienia wolności. Amnestia ta miała być swoistą „rehabilitacją”, gdyż osoby skazane w procesach obfitych o nadużycia łatwiej można było po prostu zwolnić z zakładu karnego niż je uniewinniać, tym samym przyznając niekompetencję organów państwowych w zakresie wymiaru sprawiedliwości. Wspomniana autorka wskazuje, że ówczesna Minister Sprawiedliwości Zofia Wasilkowska miesza zakresy znaczeniowe instytucji amnestii i rehabilitacji²⁶. Dla wielu skazanych kwestia odzyskania wolności była na tyle ważna, że potem nawet nie starali się oni o możliwe do zasądzenia na ich rzecz zadośćuczynienia²⁷.

Krótką analiza Kodeksu karnego z 1969 r.

Pierwszą próbą scalenia prawa karnego w powojennej Polsce było utworzenie projektu kodeksu karnego z 1956 r. Projekt ten jednak nigdy nie przerodził się w obowiązujący powszechnie akt prawny. Zawierał w swojej treści klauzule generalne o znamionym

²² Ibidem.

²³ Ibidem, s. 38.

²⁴ Dz.U. z 1956 r., Nr 11, poz. 57.

²⁵ D. Maksimiuk, *Rok 1956 w Polsce. Sądy, prokuratury, prawo karne*, Białystok 2016, s. 271, <http://dydaktyka.bg.us.edu.pl.mwire8hn0439.han.bg.us.edu.pl/dlibra/doccontent?id=22267> (dostęp: 31.05.2022).

²⁶ Ibidem, s. 278.

²⁷ Ibidem.

dla tego okresu charakterze, np. „socjalistyczna świadomość prawna” lub „zagroza interesom PRL”²⁸. Celem tej nowej regulacji prawnokarnej było spojenie wiele regulacji prawnych rozsianych w kilku miejscach w jeden akt prawny²⁹.

Owymi regulacjami były m.in. przepisy Kodeksu karnego z 1932 r. (tzw. kodeksu Makarewicza) i Kodeksu karnego Wojska Polskiego z 1944 r. Projekt nowego kodeksu posługiwał się kazuistycznym opisem, co według Zdzisława Papierkowskiego miało dwie podstawowe zalety: 1) minimalizowano ryzyko złamania zasady *nullum crimen sine lege*, 2) tekst był zrozumiały, oprócz sędziów zawodowych, również dla ławników, którzy byli przecież najczęściej laikami prawnymi; dzięki temu ułatwiała im to rozumienie norm prawnych³⁰. Zdzisław Papierkowski podkreśla, że prawo karne powinno potępiać i karać sprawców, a nie tylko zwalczać przestępstwa³¹. Innego zdania był Władysław Wolter, który prezentował opinię krytykującą pomysł istnienia kary śmierci jako kary obowiązującej w czasie pokoju oraz jako kary zwyczajnej³². Projekt zaostrzał kary, rozszerzał katalog przestępstw możliwych do popełnienia z winy umyślnej. Kara śmierci również istniała, natomiast kara dożywotniego pozbawienia już nie, jako kara „niehumanitarna”³³. Sami członkowie Komisji Kodyfikacyjnej nie mogli dojść do kompromisu w wielu sprawach, natomiast wraz z upływem czasu stopniowo malała możliwość zasadniczych zmian w prawie karnym. Ostatecznie działalność komisji kontynuowano do czasu rozpoczęcia prac nad innym projektem kodeksu karnego, który z sukcesem został uchwalony jako Kodeks karny z 1969 r.

Odwilż październikowa była impulsem do rozpoczęcia refleksji nad stanem prawa w PRL. W uchwale Komisji Administracji i Wymiaru Sprawiedliwości PRL z dnia 17 kwietnia 1956 r. znalazła się taka oto krytyka stanu rzeczy: „Należy we wszystkich dziedzinach uporządkować stan naszego ustawodawstwa, przejrzeć rozporządzenia, zarządzenia, uchwały i okólniki pod kątem ich zgodności z Konstytucją PRL, jak i innymi podstawowymi źródłami prawa (...)”³⁴. W dziedzinie prawa penalnego również odczuwano potrzebę dokonania zmian. „Podobne postulaty przedstawił w sejmie Frankowski, zwracając przy tym uwagę na brak podstawowych aktów prawnych, w tym m.in. nowego kodeksu karnego. Z kolei na plenum ZG ZPP Mazur pytał, czy można przedłużać ten stan rzeczy, w którym »ustawodawstwo przypomina w pewnych fragmentach ustawodawstwo stanu wyjątkowego, gdy zawiesza się wiele swobód obywatelskich«”³⁵. Można zauważyć, że istniała swojego rodzaju próżnia w dziedzinie prawa karnego, którą należało wypełnić – rozwiązaniem tego problemu miał być nowy kodeks karny.

²⁸ Ibidem, s. 193.

²⁹ Ibidem, s. 189.

³⁰ Z. Papierkowski, *Projekt kodeksu karnego*, „Prawo Kanoniczne” 1962, t. 5, nr 3–4, s. 245, https://www.bazhum.muzhp.pl/media/files/Prawo_Kanoniczne_kwartalnik_prawno_historyczny/Prawo_Kanoniczne_kwartalnik_prawno_historyczny-r1962-t5-n3_4/Prawo_Kanoniczne_kwartalnik_prawno_historyczny-r-1962-t5-n3_4-s243-284/Prawo_Kanoniczne_kwartalnik_prawno_historyczny-r1962-t5-n3_4-s243-284.pdf (dostęp: 31.05.2022).

³¹ Ibidem, s. 266.

³² D. Maksimiuk, op. cit., s. 209.

³³ Ibidem, s. 194.

³⁴ Ibidem, s. 188.

³⁵ Ibidem, s. 188 i 189.

Historia kodeksu Andrejewa³⁶ sięga prac komisji z lat 50. ubiegłego wieku i nieudanego, wspomnianego już projektu kodeksu karnego. W roku 1956 powołano nową Komisję Kodyfikacyjną, która wydała nowy projekt. Spotkał się on z dość krytyką, władze PZPR głosiły o „niedostatecznych kwalifikacjach politycznych” autorów projektu³⁷. Postanowiono uwzględnić dyskusję prowadzoną nad projektem i przeprowadzić kolejne prace. Projekt następnie wpłynął do Rady Ministrów, która – dokonując kilku poprawek – przekazała projekt Sejmowi w 1968 r.³⁸ Zarówno sam Kodeks karny, jak i przepisy wprowadzające Kodeks karny³⁹ uchwalono w roku 1969 r. Obie ww. ustawy wchodziły w życie z dniem 1 stycznia 1970 r.⁴⁰

W uzasadnieniu projektu można przeczytać: „Projekt przewiduje surowe sankcje za przestępstwa godzące w interesy polityczne Państwa, za wszelkie przestępstwa gospodarcze typu aferowego, za kwalifikowane wypadki łapownictwa, za zabójstwo, rozbój i gwałt zbiorowy. Natomiast w stosunku do występów, których niebezpieczeństwo nie jest tak znaczne, Projekt rozszerza możliwości orzekania kar innych niż pozbawienie wolności. W ten sposób realizuje się jedno z podstawowych założeń kodyfikacji o konieczności rozwarstwienia przestępstw i ograniczenia penalizacji stosownie do społecznej konieczności”⁴¹. Mirosława Melezini mówi o uelastycznieniu polityki karnej wobec sprawców drobnych przestępstw⁴². Naczelnym postulatem omawianej ustawy było ograniczenie stosowania kary pozbawienia wolności oraz skoncentrowanie wykonywania kar najsurowszych wobec sprawców „najcięższych” przestępstw⁴³. Kodeks karny z 1969 r. składał się z trzech części:

- 1) część ogólna zawierała ogólne zagadnienia prawa karnego, m.in. ujęcie przestępstwa, formy stadialne, formy zjawiskowe, katalog kar (zasadniczych i dodatkowych),
- 2) w części szczególnej zawarto ustawowy opis typów czynów zabronionych i grożące za nie kary,
- 3) część wojskowa dotyczyła tylko żołnierzy (przepisy ogólne i ustawowe opisy typów czynów zabronionych).

Kodeks karny z 1969 r. (dalej: d.k.k.) w art. 1 zawierał zarówno materialne, jak i formalne kryterium ujęcia przestępstwa, podobnie jak obecnie obowiązujący Kodeks karny⁴⁴. Wyróżniało to nowy kodeks od poprzedniego, tj. kodeksu Makarewicza

³⁶ Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Kodeks karny (Dz.U. z 1969 r., Nr 13, poz. 94).

³⁷ M. Kallas, A. Lityński, op. cit., s. 332.

³⁸ Ibidem.

³⁹ Dz.U. z 1969 r., Nr 13, poz. 95.

⁴⁰ Ibidem.

⁴¹ *Uzasadnienie projektu Kodeksu karnego, [w:] Projekt kodeksu karnego oraz Przepisów wprowadzających kodeks karny*, Warszawa 1968, s. 22.

⁴² M. Melezini, *Założenia polityczno-kryminalne kodeksu karnego z 1969 r. i ich realizacja w praktyce w latach 1970–1980*, „Z Dziejów Prawa” 2019, t. 12(20), s. 897.

⁴³ Ibidem, s. 895–896.

⁴⁴ Art. 119 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz.U. z 1997 r., Nr 88, poz. 553).

z 1932 r., który opierał się jedynie na formalnym kryterium ujęcia przestępstwa⁴⁵. Dzięki przyjęciu takiego stanowiska, możliwe było przyjęcie w art. 26 § 1 kodeksu Andrejewa następującej regulacji: „§ 1. Nie stanowi przestępstwa czyn, którego społeczne niebezpieczeństwo jest znikome [podkr. aut.]”.

Kodeks z 1969 r. przewidywał dwa rodzaje winy: winę umyślną i winę nieumyślną (art. 7 d.k.k.). Przewidywał, podobnie jak Kodeks karny z 1997 r., trzy formy stadialne: przygotowanie, usiłowanie i dokonanie przestępstwa. System kar w kodeksie Andrejewa przedstawiał się następująco⁴⁶:

1) kary zasadnicze (kolejność od najsurowszej do najłagodniejszej):

- kara pozbawienia wolności,
- kara ograniczenia wolności,
- kara grzywny;

2) kary zasadnicze o charakterze wyjątkowym:

- kara śmierci,
- kara 25 pozbawienia wolności.

Warto zastrzec dwie uwagi odnośnie do kar zasadniczych o charakterze wyjątkowym: po pierwsze, kara śmierci przewidziana została aż dla 10 typizacji, co mogło odbierać jej charakter „wyjątkowości”⁴⁷; po drugie, nowym rodzajem kary w polskim porządku prawnym była kara 25 lat pozbawienia wolności. Należy ją odróżnić od tzw. terminowej kary pozbawienia wolności (nie jest to kara „do 25 lat”, tylko kara „oznaczona”; kara ta w tym wymiarze pokrywa się z dzisiejszą regulacją Kodeksu karnego z 1997 r.).

Pierwsza kara zasadnicza – pozbawienie wolności – była wymierzana w granicach od 3 miesięcy do lat 15 (art. 32 d.k.k.). Nowością było wprowadzenie jednolitej kary pozbawienia wolności. Odmienne unormowanie zawierał kodeks Makarewicza – art. 37 tego kodeksu brzmiał: „Zasadniczemu karami są: a) kara śmierci, b) więzienie, c) areszt, d) grzywna”.

Jak można zauważyć, wedle kodeksu Makarewicza kara pozbawienia wolności posiadała dwa oblicza: areszt i więzienie. Względy praktyczne przesądziły o zamieszczeniu jednego rodzaju kary w tym zakresie w d.k.k.⁴⁸ Igor Andrejew ponadto tłumaczy: „Areszt pozostaje też w prawie karno-administracyjnym jako najsurowszy rodzaj kary za wykroczenie (...) Poza tym nazwa »areszt« (»tymczasowe aresztowanie«) używana jest na oznaczenie środka zapobiegawczego, stosowanego w celu zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania karnego; tymczasowe aresztowanie jednak nie jest karą, mimo że faktycznie polega na pozbawieniu wolności i w razie skazania podlega

⁴⁵I. Andrejew, *Polskim prawie karnym w zarysie*, Warszawa 1983: „Komentatorzy prawa socjalistycznego podkreślają zwykle, że wprowadzenie do ustawy materialnego ujęcia przestępstwa jest specyficzną cechą prawa socjalistycznego w przeciwieństwie do prawa burżuazyjnego, które poprzestaje na formalnym ujęciu przestępstwa”.

⁴⁶Ibidem.

⁴⁷M. Melezini, op. cit., s. 899.

⁴⁸M. Kallas, A. Lityński, op. cit., s. 337.

zaliczeniu na poczet kary⁴⁹. Ponadto w 1969 r. uchwalono Kodeks karny wykonawczy⁵⁰. Tym samym została zrealizowana idea zgodna z koncepcją Emila S. Rappaporta, zapoczątkowa w dwudziestoleciu międzywojennym, która zakładała rozdzielenie szeroko pojmowanego prawa karnego na: prawo karne materialne, prawo karne procesowe, prawo karne wykonawcze⁵¹. „Sporo przepisów nie było w pełni realizowanych, ale sam fakt określenia zasad wykonywania kary pozbawienia wolności oraz praw i obowiązków więźniów w specjalnym akcie prawnym rangi ustawowej był poważnym pozytywnym krokiem w kierunku humanitaryzacji tej kary i wdrażania praworządności w obszarze poprzednio praktycznie wyjętym spod prawa⁵².”

Jeżeli ustawa karna milczała na temat dolnej granicy kary, trwała ona *ex lege* najkrócej 3 miesiące, natomiast jeżeli ustawa milczała na temat górnej granicy kary (poza wyjątkiem w postaci kary 25 lat pozbawienia wolności), to trwała ona *ex lege* najdłużej 15 lat pozbawienia wolności⁵³ (art. 32 § 1 d.k.k.).

Podobnie jak w projekcie Kodeksu karnego z roku 1956, również i w kodeksie Andrejewa zrezygnowano z kary dożywotniego pozbawienia wolności⁵⁴.

Nowym rodzajem kary była kara ograniczenia wolności. *Ratio legis* tej nowej instytucji, według Igora Andrejewa, polegało na wzbogaceniu katalogu kar taką karą, która mogłaby zastąpić karę krótkoterminowego pozbawienia wolności⁵⁵. Artykuł 33 kodeksu Andrejewa wskazywał warunki wykorzystania tejże kary. Artykuł następny (art. 34) precyzował warunki wykonywania kary. Praca mogła być wykonywana tylko w społecznie uzasadnionych zakładach pracy⁵⁶. Kara ta jednak nie była szerzej wykorzystywana, odsetek orzeczonych kar ograniczenia wolności w stosunku do wszystkich prawomocnie orzeczonych kar wynosił: 6,2% w 1970 r., 13,6% w 1975 r., 18% w 1980 r., 10,1% w 1985 r., 5,3% w 1990 r., 3,7% w 1995 r. i 5,2% w 1997 r. Kara ta, poza przełomem lat 70. i 80. XX w., nie była szerzej wykorzystywana⁵⁷.

Ostatnią karą zasadniczą była grzywna. Odsetek orzeczonych grzywien w stosunku do wszystkich prawomocnie orzeczonych kar wynosił: 18,9% w 1970 r., 15,7% w 1971 r., 6,1% w 1972 r., 7,9% w 1973 r., 9,5% w 1974 r., 12,4% w 1975 r., 15,6%, w 1976 r., 14,2% w 1977 r., 14,4% w 1978 r., 14,8% w 1979 r., 14,4% w 1980 r.⁵⁸ W odróżnieniu od kary ograniczenia wolności, kary grzywny nie ulegały większym wahaniom w latach 70 ubiegłego stulecia.

⁴⁹I. Andrejew, op. cit., s. 259. Mimo uwag w podanym fragmencie, trzeba wskazać, że Kodeks postępowania karnego z dnia 19 marca 1928 r. (Dz.U. z 1928 r., Nr 33, poz. 313) również znał instytucję tymczasowego aresztowania – znajdował się on w księdze IV, rozdziale I owego kodeksu.

⁵⁰Dz.U. z 1969 r., Nr 13, poz. 98.

⁵¹A. Gerecka-Żołyńska, P. Wiliński, P. Karlik, M. Kusak, *Prawo karne wykonawcze*, Warszawa 2021, s. 14.

⁵²M. Kallas, A. Lityński, op. cit., s. 338.

⁵³I. Andrejew, op. cit., s. 261.

⁵⁴„W doktrynie współczesnej kara dożywotniego więzienia spotyka się z negatywną oceną jako kara w swym założeniu sprzeczna z ideą poprawy sprawcy, która przyświeca karze pozbawienia wolności” – ibidem, s. 270.

⁵⁵Ibidem, s. 263.

⁵⁶Ibidem.

⁵⁷M. Melezini, G.B. Szczygiel, *Kara ograniczenia wolności w świetle polityki kryminalnej w latach 1970–1998*, „Archiwum Kryminologii” 2002, t. XXVI, s. 138, <https://bibliotekanauki.pl/articles/699178> (dostęp: 1.06.2022).

⁵⁸M. Melezini, op. cit., s. 895–912.

Grzywna była wymierzana na podstawie art. 36, który głosił (w brzmieniu do 1982 r.): „Art. 36 § 1. Grzywnę wymierza się w wysokości od 500 do 25 000 złotych. § 2. Grzywnę orzeczoną obok kary pozbawienia wolności wymierza się w wysokości od 500 do 1.000.000 złotych. § 3. Sąd orzeka [podkr. aut.] grzywnę określoną w § 2, jeżeli sprawca działał w celu osiągnięcia korzyści majątkowej oraz w innych wypadkach wskazanych w ustawie. § 4. Skazując za przestępstwo umyślne, sąd może orzec [podkr. aut.] grzywnę określoną w § 2, jeżeli sprawca wyrządził szkodę w mieniu społecznym”.

Paragraf 3 normował sytuację, w której kara grzywny musiała zostać orzeczona obligatoryjnie. Znajdował on zastosowanie np. w przypadku działania sprawcy w celu osiągnięcia korzyści majątkowej. Przykładem tutaj może być art. 134 z rozdziału o przestępstwach przeciwko podstawowym interesom politycznym i gospodarczym PRL.

Oprócz kar zasadniczych (o charakterze wyjątkowym i niewyjątkowym), w kodeksie można jeszcze rozróżnić kary dodatkowe (taką samą nazwę możemy znaleźć w kodeksie Makarewicza; dziś zostałyby nazwane środkami karnymi). Rozróżnienie na karę zasadniczą i dodatkową było spowodowane możliwością samoistnego orzekania wobec oskarżonego tej pierwszej oraz niesamoistnego orzekania tej drugiej. Kara zasadnicza mogła być orzeczona zawsze (w przypadku wypełnienia znamion określonego typu czynu zabronionego), jednak kara dodatkowa mogła zostać orzeczona tylko przy karze zasadniczej, nie mogła zostać samoistnie orzeczona. Jednak warto tu podkreślić, że podział ten nie był całkowicie konsekwentny, ponieważ zdarzały się wyjątki. Za Anną Wojtaczak i Kornelią Zmudzińską warto zauważyć, że „(...) kary zasadnicze przybierały charakter samoistny. Natomiast kary dodatkowe miały charakter niesamoistny, co w praktyce wiązało się z orzekaniem ich tylko obok kar zasadniczych. Podział ten nie był jednak pozbawiony wyjątków. Kodeks przewidywał bowiem, że sąd może w pewnych przypadkach odstąpić od zasadniczej kary i pozostać tylko przy orzeczeniu kary dodatkowej. Stanowiło to różnicę w stosunku do Kodeksu karnego z 1932 roku i oznaczało tym samym, że Kodeks karny Polski Ludowej nie przestrzegał w pełni rozróżnienia między karami dodatkowymi i zasadniczymi, tak jak miało to miejsce w przypadku Kodeksu karnego z 1932 roku. W takich wypadkach kary dodatkowe spełniały funkcje kar zasadniczych [podkr. aut.]”⁵⁹.

Przechodząc do części szczególnej Kodeksu karnego z 1969 r., należy rozpocząć od pierwszego rozdziału owej części kodeksu. Rozdział XIX zatytułowany został: *Przestępstwa przeciwko podstawowym interesom politycznym i gospodarczym Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*. Typizacje z tego rozdziału nie odgrywały w praktyce sądów żadnych ról⁶⁰. Przedmiotem prawnokarnej ochrony był ustrój PRL i bezpieczeństwo wewnętrzne i zewnętrzne. To właśnie w tym rozdziale najczęściej pojawia się sankcja kary śmierci.

Interesującym sformułowaniem posługuje się art. 122 kodeksu, penalizujący szeroko pojętą zdradę narodową. Otóż we fragmencie artykułu formułującym sankcje można przeczytać: „Popelnia zdradę Ojczyzny [podkr. aut.] i podlega karze pozbawienia

⁵⁹ Szerzej: ibidem.

⁶⁰ M. Kallas, A. Lityński, op. cit., s. 342.

wolności na czas nie krótszy od lat 10 albo karze śmierci”. Zwrot „popelnia zdradę Ojczyzny” razi swoją niedookreślonością. Wydaje się, że powodem umieszczenia tego przepisu były potrzeby prewencji ogólnej.

Warto zwrócić uwagę na przepis penalizujący wyzyskiwanie przedsiębiorstw państwowych (art. 134). W przypadku organizowania lub kierowania taką działalnością (§ 2 tego artykułu) sąd mógł wymierzyć karę śmierci. Uwidacznia to spory nacisk organów państwowych (w tym przypadku ustawodawcy) na ochronę jednostek gospodarki centralnie sterowanej.

W ramach ustroju gospodarczego w PRL, jakim była gospodarka centralnie sterowana, kodeks zawierał rozdział zatytułowany *Przestępstwa gospodarcze* (rozdział XXX). Ponadto kodeks zawierał rozdział XXIX, który penalizował czyny godzące w tzw. mienie społeczne. Karano przykładowo za kradzież lub niszczenie mienia społecznego.

Na podstawie art. 192 kodeksu Andrejewa możemy zaobserwować ciekawe prawnohistoryczne zjawisko. Artykuł ten penalizował tzw. dyskryminację ze względu na wyznanie lub jego brak. Przepis ten brzmiał: „Kto ogranicza obywatela w jego prawach ze względu na jego bezwyznaniowość [podkr. aut.] lub przynależność wyznaniową (...)”. Obecnie obowiązujący kodeks również normuje tę kwestię w następujący sposób: „Art. 194. Kto ogranicza człowieka w przysługujących mu prawach ze względu na jego przynależność wyznaniową albo bezwyznaniowość (...)”. Jak można spostrzec, ustawodawca w kodeksie Andrejewa wyeksponował bezwyznaniowość przed przynależeniem do określonego wyznania. Należy rozumieć to jako promocję takiego światopoglądu przez organy państwowe oraz jako „uspójnianie” oficjalnej doktryny państwowej.

Wnioski

W odniesieniu do pierwszej części merytorycznej niniejszego artykułu można stwierdzić, że polskie prawo karne w pierwszych latach okresu powojennego było prawem surowym oraz stosowanym do realizacji doraźnych celów politycznych. Te dwie cechy, w połączeniu z nadużyciami ze strony organów władz wymiaru sprawiedliwości, powodowały realne nieszczęścia ludzkie (dwa wymienione wyroki w podrozdziale drugim). Warto podkreślić, że zignorowanie europejskich i podstawowych zasad stanowienia prawa przez władze komunistyczne w Polsce obrazuje determinację w zwalczaniu przeciwników politycznych. Nie pozostawia to również złudzeń co do metod sprawowania rządów przez owe władze w tamtym okresie.

W odniesieniu do drugiej części merytorycznej można stwierdzić, że Kodeks karny z 1969 r. *nomen omen* „uspójnił” regulacje prawnokarne obowiązujące w Polsce Ludowej po kilkudziesięciu latach obowiązywania różnych, osobnych aktów prawnokarnych, w tym również takich aktów, które zostały nazwane przez niektórych w sposób pośredni jako „burżuazyjne” (zob. przypis 45). Kara śmierci zawarta w Kodeksie karnym z 1969 r. miała mieć (w założeniu) charakter wyjątkowy. Ponadto w roku 1969 uchwalono również Kodeks karny wykonawczy, który był pierwszym takim aktem w polskiej historii prawa

oraz regulował na poziomie ustawowym prawa i obowiązki skazanych. Te dwa fakty mogą skłonić do stwierdzenia, że akty prawnokarne uchwalone pod koniec lat 60. ubiegłego wieku miały na celu realizację – przynajmniej w pewnym stopniu – zasady humanitaryzmu w prawie karnym. Warto również wspomnieć, że Kodeks karny z 1969 r. wprowadził do polskiego porządku prawnego materialne kryterium ujęcia przestępstwa oraz nowy rodzaj kary w postaci kary ograniczenia wolności. Obecnie obowiązujący Kodeks karny również zawiera dwie ww. instytucje, a zatem należy stwierdzić, że spełniły one swą rolę w okresie PRL i postanowiono je wykorzystać w obecnie obowiązującym stanie prawnym.

BIBLIOGRAFIA

Literatura

- Andrejew I., *Polskim prawie karnym w zarysie*, Warszawa 1983.
- Grecka-Żołyńska A., Wiliński P., Karlik P., Kusak M., *Prawo karne wykonawcze*, Warszawa 2021.
- Kallas M., Lityński A., *Historia ustroju i prawa Polski Ludowej*, Warszawa 2003.
- Melezini M., *Założenia polityczno-kryminalne kodeksu karnego z 1969 r. i ich realizacja w praktyce w latach 1970–1980*, „Z Dziejów Prawa” 2019, t. 12(20).
- Uzasadnienie projektu Kodeksu karnego*, [w:] *Projekt kodeksu karnego oraz Przepisów wprowadzających kodeks karny*, Warszawa 1968.

Akty prawne

- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 19 marca 1928 r. Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 1928 r., Nr 33, poz. 313).
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. Kodeks karny (Dz.U. z 1932 r., Nr 60, poz. 571).
- Ustawa z dnia 21 lipca 1944 r. o utworzeniu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego (Dz.U. z 1944 r., Nr 1, poz. 1).
- Ustawa z dnia 31 grudnia 1944 r. o powołaniu Rządu Tymczasowego Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 1944 r., Nr 19, poz. 99).
- Ustawa Krajowej Rady Narodowej z dnia 15 sierpnia 1944 r. o tymczasowym trybie wydawania dekretów z mocą ustawy (Dz.U. z 1944 r., Nr 1, poz. 3).
- Ustawa Krajowej Rady Narodowej z dnia 3 stycznia 1945 r. o trybie wydawania dekretów z mocą ustawy (Dz.U. z 1945 r., Nr 1, poz. 1).
- Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Kodeks karny (Dz.U. z 1969 r., Nr 13, poz. 94).
- Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 1969 r., Nr 13, poz. 98).

- Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Przepisy wprowadzające Kodeks karny (Dz.U. z 1969 r., Nr 13, poz. 95).
- Ustawa z dnia 22 lutego 1947 r. o amnestii (Dz.U. z 1947 r., Nr 20, poz. 78).
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 1956 r. o amnestii (Dz.U. z 1956 r., Nr 11, poz. 57).
- Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz.U. z 1997 r., Nr 88, poz. 553).
- Dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 31 sierpnia 1944 r. o wymiarze kary dla faszystowsko-hitlerowskich zbrodniarzy winnych zabójstw i znęcania się nad ludnością cywilną i jeńcami oraz dla zdrajców Narodu Polskiego (Dz.U. z 1944 r., Nr 4, poz. 16).
- Dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 23 września 1944 r. Kodeks karny Wojska Polskiego (Dz.U. z 1944 r., Nr 6, poz. 27).
- Dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 30 października 1944 r. o ochronie państwa (Dz.U. z 1944 r., Nr 10, poz. 50).
- Dekret z dnia 22 stycznia 1946 r. o odpowiedzialności za klęskę wrześniową i faszyzację życia państwowego (Dz.U. z 1946 r., nr 5, poz. 46).
- Dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 2 sierpnia 1945 r. o amnestii (Dz.U. z 1945 r., Nr 28, poz. 172).
- Dekret z dnia 13 czerwca 1946 r. o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy państwa (Dz.U. z 1946 r., Nr 30, poz. 192).

Źródła internetowe

- <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/amnestia;3868800.html>.
- <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Krajowa-Rada-Narodowa;3926942.html>.
- <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Switalski-Kazimierz;3984718.html>.
- Kietliński M., *Amnestia z 22 lutego 1947 r.*, Białystok 2017, <https://pbc.biaman.pl/dlibra/publication/52224/edition/bg.uwb.edu.pl?language=pl>.
- Maksimiuk D., *Rok 1956 w Polsce. Sądy, prokuratury, prawo karne*, Białystok 2016, <http://dydaktyka.bg.us.edu.pl.mwire8hn0439.han.bg.us.edu.pl/dlibra/doccontent?id=22267>.
- Melezini M., Szczygieł G.B., *Kara ograniczenia wolności w świetle polityki kryminalnej w latach 1970–1998*, „Archiwum Kryminologii” 2002, t. XXVI, <https://biblioteka-nauki.pl/articles/699178>.
- Papierkowski Z., *Projekt kodeksu karnego*, „Prawo Kanoniczne” 1962, t. 5, nr 3–4, https://www.bazhum.muzhp.pl/media/files/Prawo_Kanoniczne_kwartalnik_prawno_historyczny/Prawo_Kanoniczne_kwartalnik_prawno_historyczny-r1962-t5-n3_4/Prawo_Kanoniczne_kwartalnik_prawno_historyczny-r1962-t5-n3_4-s243-284/Prawo_Kanoniczne_kwartalnik_prawno_historyczny-r1962-t5-n3_4-s243-284.pdf.
- Śmierzchalski-Wachocz D., *Dekret o wolności sumienia i wyznania z 5 sierpnia 1949 roku jako przykład szykanowania duchowieństwa Kościoła gorzowskiego w latach 1949–1969. Zarys problematyki*, „Colloquia Theologica Ottoniana” 2021, nr 37, <https://wnus.edu.pl/cto/file/article/view/19370.pdf>.

Zdrójkowski D., *Geneza dekretu o odpowiedzialności za klęskę wrześniową i faszyzację życia państwowego*, „Studia Prawnicze i Administracyjne” 2019, nr 28(2), <https://old.wsm.warszawa.pl/wydawnictwo/studia-prawnicze-i-administracyjne/studia-prawnicze-i-administracyjne-numery-archiwalne>.

From the Decree on the Protection of the State to the Penal Code of 1969 – a review of criminal law reforms and the practice of its application by the judiciary in 1944–1969

Summary

The article describes normative acts in the field of criminal law and the practice of their application in the times of the Polish People's Republic, namely from the establishment of the Polish Committee of National Liberation to the date of the 1969 Penal Code (the so-called Andrejew's Code). The first aim of the article is to present the undoubtedly unjust reforms of the criminal law in the above-described years and the grossly distorted practice of applying penal law by the judicial authorities. The second aim of the article is to describe the most elementary features of Andrejew's Code – due to the essence of this criminal law act in the history of the People's Republic of Poland. The advantages of this code were manifested, firstly, in the comprehensive gathering of criminal law institutions into one normative act and, secondly, in the stabilization of the functioning of this branch of law, which had previously – as it was shown in the article – used for short-term political purposes, often ignoring such basic lawmaking rules like *nullum crimen sine lege certa* and *lex retro non agit*.

Keywords: Polish People's Republic, penal law, Andrejew's code, Igor Andrejew, amnesty, excesses